

Електрична енергія як товар. Особливості проведення товарознавчих експертиз

Інна Голова

Заслужений економіст України, Український НДІ спеціальної техніки та судових експертиз СБУ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9717-7109>, e-mail: inna.golova@gmail.com

Розглянуто особливості функціонування ринку електроенергії в Україні. Виокремлено основні чинники, які впливають на вартість електричної енергії як товару. Наведено особливості функціонування ринку електроенергії з липня 2019 року. Визначено особливості проведення судових товарознавчих експертиз з питань визначення вартості електроенергії як товару.

Ключові слова: електрична енергія; ринок на добу наперед; внутрішньодобовий ринок; графіки постачання; порівняльний методичний підхід.

Electricity as a Commodity. Features of Conducting Forensic Commodity Examinations

Inna Golova

The author considers the peculiarities of the electricity market functioning in Ukraine. The main factors affecting the cost of electricity as a commodity are identified. The specifics of the electricity market functioning since July 2019 are highlighted. The features of conducting forensic commodity expert examinations to determine the value of electrical energy as a commodity are determined.

Keywords: electricity; day-ahead market; intraday market; supply schedules; comparative methodical approach.

Прагнення України вступити до Євросоюзу та виконання Україною зобов'язань за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, стало підґрунтям для прийняття 2017 року Закону України «Про ринок електричної енергії» (далі — Закон № 2019) [1].

Із прийняттям цього Закону змінилися правовідносини на ринку електричної енергії, відповідно, трансформації підлягають і підходи експертів з товарознавчих видів досліджень до розв'язання питань щодо вартості електричної енергії.

Для розуміння найважливіших термінів і дефініцій наведемо їхнє значення у поточній редакції Закону 2019:

«7) балансуєчий ринок електричної енергії (далі — балансуєчий ринок) — ринок, організований оператором системи передачі електричної енергії з метою забезпечення достатніх обсягів електричної потужності та енергії, необхідних для балансування в реальному часі обсягів виробництва та

імпорту електричної енергії і споживання та експорту електричної енергії, врегулювання системних обмежень в об'єднаній енергетичній системі України, а також фінансового врегулювання небалансів електричної енергії;

<...>

14) внутрішньодобовий ринок електричної енергії (далі — внутрішньодобовий ринок) — сегмент ринку електричної енергії, на якому купівля-продаж електричної енергії здійснюється безперервно після завершення торгів на ринку «на добу наперед» та впродовж доби фізичного постачання електричної енергії;

<...>

26) електрична енергія — енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу;

<...>

74) ринок електричної енергії — система відносин, що виникають між учасниками ринку під час здійснення купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі та розподілу, постачання електричної енергії споживачам;

75) ринок електричної енергії «на добу наперед» (далі — ринок «на добу наперед») — сегмент ринку електричної енергії, на якому здійснюється купівля-продаж електричної енергії на наступну за днем проведення торгів добу» [1].

Отже, умовно ринок електричної енергії умовно поділяється на:

- оптовий;
- роздрібний;
- балансуючий.

Для кожного з названих типів ринків постановами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг затверджено свої правила діяльності [2].

Оптовий ринок поділяється на внутрішньодобовий ринок (далі — ВДР) та ринок «На добу наперед» (далі — РДН).

Окрім різних типів ринків, для електричної енергії як для товару характерні зміни вартості в різний час доби, робочі та святкові дні, що врегульовано графіками постачання.

Сьогодні функціонують такі графіки постачання:

- BASE — період базового навантаження (постачання електричної енергії протягом 24-годинного періоду від 00:00 до 24:00);
- PEAK — період пікового навантаження (постачання електричної енергії протягом 12-годинного періоду від 08:00 до 20:00);
- OFPEAK — період позапікового навантаження (постачання електричної енергії протягом 12-годинного періоду від 00:00 до 08:00 і від 20:00 до 24:00) [3].

Окрім того, територію України розподілено на 2 зони: зона ОЕС та територія Бурштинської ТЕС (БуОС) [3].

Отже, характеристиками ціноформування для визначення вартості електричної енергії є:

- вид графіку постачання;
- торговельна зона;
- дата, на яку потрібно визначити вартість;
- ринок, на якому відбувались купівля-продаж електричної енергії.

Так, наприклад, на рис. 1 наведено інформацію про угоди на ВДР, а на рис. 2 — на РДН.

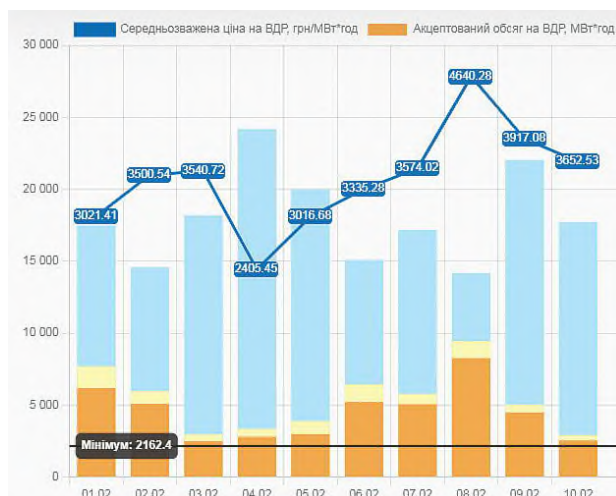

Рис. 1. Інформація про середньозважену ціну електроенергії в першій декаді лютого 2024 р. на ВДР [4]

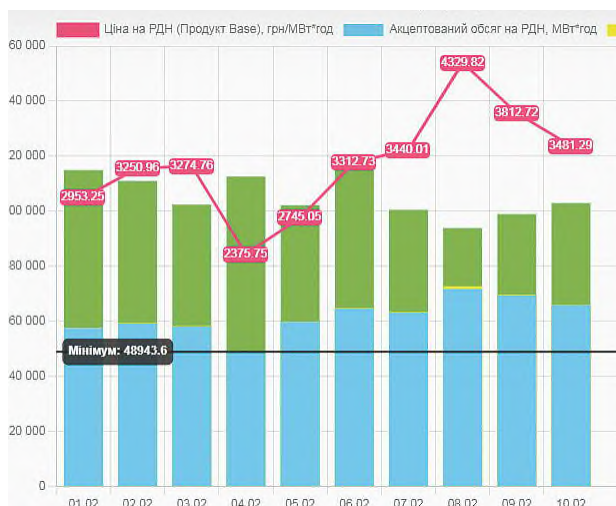

Рис. 2. Інформація про середньозважену ціну електроенергії в першій декаді лютого 2024 р. на РДН [5]

Найчастіше товарознавчі експертизи призначають з метою визначити ринкову вартість електроенергії під час її закупівлі споживачами. Водночас слід проаналізувати, на підставі якого договору придбано електроенергію. Закон № 2019 виокремлює такі види договорів: договір купівлі-продажу електроенергії на РДН, договір купівлі-продажу електроенергії на ВДР і двосторонній договір.

Завдяки прозорості сайту ДП «Оператор ринку» [3], а також значній кількості аналітичних матеріалів товарознавчих експертиз, які мають на меті встановлення вартості електроенергії, на ВДР і РДН практично не надходить.

Натомість на виконанні перебувають судові товарознавчі експертизи, призначені з метою встановлення вартості електроенергії на двосторонньому (роздрібному) ринку. Під час проведення експертиз за такими провадженнями доцільно застосовувати порівняльний методичний підхід, який ґрунтується на принципах попиту та пропозиції і дає змогу використовувати інформацію про вже проведені аукціони з продажу електроенергії.

До прикладу, за результатами аналізування графіків, наведених на рис. 1 і 2, визначено, що ціна 1 МВт електроенергії, наприклад, на 04.02.2024 р., яка сформувалась на ВДР, становить 2405,45 грн/1МВт*год і, відповідно, 2375,75 грн/1МВт*год на РДН. Водночас вартість електроенергії, яка сформувалась за результатами торгів на Українській енергетичній біржі [6], станом на 04.02.2024 р. становила 3183,90 грн.

Слід зауважити, що для врахування всіх ціноутворювальних чинників кожного конкретного договору, для реалізації процедур порівняльного методичного підходу, експертам доцільно використовувати запити як на Українську енергетичну біржу [6] (як біржу, уповноважену проводити такі аукціони), так і на компанії, які є постачальниками електроенергії. Використання для проведення таких експертиз даних, які оприлюднюються на сайті ДП «Оператор ринку», є неможливим, що обумовлено законодавчим обмеженням переліку компаній, які мають право придбавати електроенергію на ВДР і РДН.

Отже, під час проведення судових товарознавчих експертиз з метою визначити ринкову вартість електроенергії доцільно застосовувати порівняльний методичний підхід з обов'язковим урахуванням усіх умов договору щодо придбання такого товару.

Перелік джерел посилання

1. Про ринок електричної енергії : Закон України від 03.04.2017 р. № 2019-VIII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : офіц. сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua/> (дата звернення 20.03.2024).
3. ДП «Оператор ринку» : офіц. сайт. URL: <https://www.oree.com.ua> (дата звернення 20.03.2024).
4. Огляд ринку (декадні звіти) / ДП «Оператор ринку» : офіц. сайт. URL: <https://www.oree.com.ua/index.php/decreport/report1> (дата звернення 20.03.2024).
5. Огляд ринку (декадні звіти) / ДП «Оператор ринку» : офіц. сайт. URL: <https://www.oree.com.ua/index.php/decreport/report2> (дата звернення 20.03.2024).
6. Українська енергетична біржа : офіц. сайт. URL: <https://www.ueex.com.ua/> (дата звернення 20.03.2024).